

HALUK KARAMAĞARALI İLE RÖPORTAJ*

Ahmet GEDİK

Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Hocam, İstem Dergisi Konya İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları bölüm dergisi beşinci yılını doldurdu.

Ömürlü olsun, güzel. Tebrik ederim. Yalnız benim bildiğim –belki yanlış biliyorum– kısaltmalar tam ismin anlaşılabilceği çıkabileceği, manayı çıkarabileceğiniz şekilde olması lazım. İstem deyince ben istekle alakalı bir şey görüyorum. Neyse hayırlı olsun... Sizin makaleleriniz?

Hocam isterseniz sorularımıza başlayabiliriz.

Başlayın...

Özellikle bize üniversiteden evvelki hayatınızdan, kısaca çocukluğunuzdan, memleketinizden, ailenizden, ortaöğretimdeki tahsilinizden, o döneme ait sizi etkileyen en mühim hatıranızdan bahsedebilir misiniz?

Benim bazı hocalarım böyle bir maksat gütmüyorlardı. Onların hocalığı bana bunu verdi. Ben de bunu aldım. Ben Erzurum Lisesi'nde okudum, onuncu, onbirinci sınıfları. Babam memur. Dolaştıkça bir senede, iki senede bir okul değiştirdik. Erzurum Lisesi'nde bitirdim, 10'u, 11'i orda okudum. Nur içinde yatсын, Abdürrahim Şerif Bey Hocamız, tarih hocasıydı. Yüzbaşı olarak birinci dünya savaşında çarpışmış, Türk ordusunda görev yapmış. Gittiği, gördüğü yerlerdeki eserleri de hiç kaçırmaz. Bazen her şeyi bir yana bırakmış, bulduğu kitabeyle, bulduğu bir eser parçasını inceliyor o arada. Âdet yerini bulsun diye ders programını bırakmamıştır Hoca. Derste anlatır, bahis neyse. Bizi alırdı, Erzurum'daki Selçuklu, Osmanlı eserlerini göstermeye giderdik. Bizi götürürdü, orda onları anlatırdı. Öyle bir hitabla anlatırdı ki, âdetâ gaşyolurduk, yani kendimizden geçerdik. Rahmetli, Erzurum'dan Ahlat'a seyahat etmiş. Bazen at sırtında, bazen yaya olarak. Ve dönüşünde Ahlat kitabeleri diye onun kitapçığını yazmış. Ahlat, o kadarını beklemiyormuş. Yani tarihte Ahlat'tan öyle bahsediyor ki kaynaklar, bu harap küçük köy mü Ahlat diye o da şaşırmış. Yaşayan yok, bakkal yok, fırın

* Sayın Haluk Karamağaralı ile kendi evinde 23/07/2008 tarihinde İstem Dergisi adına gerçekleştirildiğimiz röportajdır. Konuklar: Hamdi Özden, Yavuz Güloğlu.

yok. Böyle bir köy parçası. Anadolu'da âdettir, yabancı gördüler mi hemen sorarlar, koşar ve sorarlar: Kimsin? Necisin? Niye geldin? Ne iş yaparsın? Ne istiyorsun? O da anlatmış. Ahlat. Hocanın durumunu görmüşler, anlamışlar. İçlerinden birisi evinin damına bir yatak sermiş, "Burda yat hoca!" demişler. Evden işte ekmek, peynir, yemek, bir şeyler getirmişler daima. Herhangi bir ev, âdeta sıraya koymuş gibi. Hocanın karnını doyurmuşlar. Gündüzleri de Ahlat mezarlığının meşhur Ahlat mezar taşlarının bulunduğu, başta Kadılar Mezarlığı, onları ziyaret etmiş, notlarını almış, kitabelerini yazmış. Tabi çok yanlış var, ayrı! Ama ilk kitap. *Hocada hayran olduğum taraf ondaki bu aşktır, ilim aşkı, Türk eserlerini görme, tanıma, tanıma aşkı*. Ben liseyi bitirdim, Ahlat'a yolum düşmeden. Ankaraya geldim. Evimin, evimizin caddeye yakın bir sokakta, Cumhuriyet caddesine, caddeye çıktığımız zaman karşımıza bugün daha çok Çifte Minareli diye tanınmış olan Hatuniye Medresesi bulunuyordu. Herhalde hocanın tesiri de çok büyüktü üzerimde. Hem de kaç defa önünden geçtiğim yerd. Doymazdım onu seyretmeye. Nihayet, Hatuniye hakkında efrâdını câmi ağyârını mâni zannediyorum bir makale yazabildim de rahatladım sonra, Hatuniye Medresesi hakkında, nice seneler sonra.

İ
S
T
E
M
13/2009

Türkiye'de Sanat Tarihi okutulmuyordu, hiçbir yerde. Ben hele Hatuniye'yi gördükten sonra, liseyi bitirdim, Sanat Tarihi okuyacağım, okutan yok. Daha kaç sene sonra İstanbul Üniversitesi'nde ilk defa, o da bir yabancıya kısmetmiş, Prof. Diez İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde Sanat Tarihi dersini açtı ve Türk Sanatı'nı, mimarisini okuttu İstanbul'da. Daha sonra Ankara Üniversitesi'nde açıldı. Ben en yakın dal olarak, güzel sanat tarihi okutulmuyordu tabi başladığım dönemde, Arkeoloji'yi seçtim. Dal olarak yakındı. Nitekim Arkeoloji'yi tahsil etmemin de Sanat Tarihi araştırmaları sırasında çok faydasını gördüm. Sanat Tarihi metoduyla Arkeoloji'nin metodu, her ikisinin konusu, çok verimli oldu bana.

Arkeolojiyi bitirdiğim zaman Ankara Etnoğrafya Müzesi'ne tayin ettiler beni

asistan olarak. Varlıklı bir ailenin çocuğu değildik. Fakat Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde göreve başladığım zaman, Prof. Remzi Oğuz Arık, Etnoğrafya Müzesi'ne tayin edildi. Tanıdığım insanların hepsinden farklı bir tarafı olan bir insandı rahmetli.

Eğilme bükülme bilmeyen bir idealistti, diyorsunuz Remzi Oğuz Arık için.

Bütün herkesi çok severdi, evladı gibi. Oluş Arık'ın babası. O'ndan çok başka şeyler de aldım. Arkeoloji'deki tahsilde hocamız Prof. Ekrem Akurgal, O'ndan yalnız, yalnız kuru arkeolojiyi aldım. Ama dünya çapında bir arkeologdu kendisi. Remzi Bey'le Ankara Üniversitesi'nde yer değiştirmişlerdi aynı zamanda. Tabi tayinle bunlar. Birbirlerinden hoşnut değillerdi, birbirlerini sevmezlerdi. Remzi hoca benim inandığım, anladığım manada fevkalade dürüst bir Türk milliyetçisiydi. Ekrem Bey bizi geziye götürdü son sınıftayken. Batı Anadolu'da Yunan eserlerine. Pardon, o şeyden sonra, mezuniyetimden sonra ayrı bir görüşmedeydi. "Remzi Bey bana Türk değil demiş!" dedi, Ekrem Akurgal. O'ndan arkeolojiyi kuru ilim olarak aldım. Baktım, Hoca hakkında konuşmak istiyor. "Bir dakika hocam" dedim "müsaade edin! Eğer siz Türk'seniz, Remzi Bey değil hiç kimse sizin üzerinizdeki Türklüğü alamaz. Allah öyle yaratmıştır, hiç kimse alamaz onu. Yok değilseniz, Remzi Bey haklıdır, kızmaya da hakkınız yok." Beni hem sever hem de tutardı.

Prof.Dr. Beyhan KARAMAĞARALI

(Bu arada Beyhan hanım Ahlat'tan söz açınca)

Hocam Ahlat'a gelmeden evvel doktora teziniz "Beylikler Devri Ahşap Minberleri" hakkında Ekrem beyin bir notu var: İslam Sanatı dalında ilktir bu tür bir çalışma, şeklinde.

Bana rahat vermiyorsunuz, ben rahat rahat bildiğim gibi anlatayım konuyu. Sizin saplantılarınıza göre ben de saplantılar yaparım ordan oraya...

Ben mesleğimi çok sevdim. Yeniden dünyaya gelsem de okuyacak olsam, yine Türk sanatı çalışırdım. Bu öyle telkinle, tesirle benimsenmiş bir meslek değil. Zaman geçip hem de ilerlediyseniz ilimde, Türk sanatı hakkaten çok yüce, çok büyük bir sanat. Bunun kökleri tabi, Türkler'in başta tipolojileri olmak üzere, ruh yapıları olmak üzere, hayat şartları ve sanatı anlama, sevme şeyleri. Bir bakın şöyle, köydeki kadınımsız hiçbir şey yapamasa iğne ile oyasını yapar, ama ona bir şey verir, bir şey katar. Rahmetli Prof. Emin Bilgiç Hoca, Sümerolog, Türk'tü, Türkçüydü o da. Arkeolojide bazı profesörler, onlar Adilcevaz'da, Ahlat'ın 25 km. doğusunda ilçe merkezi, Urartu kazısına başladılar. Fakat nedendir bir türlü anlamazdım, hiçbir hoca -Remzi Oğuz Bey'in kazısında bulunmadım. Zaten o yalnız Konya'da Alaaddin tepesinde bir kazı yapmıştır - Ekrem Bey

veya diğ er hocalar hiç biri beni kazılarına götürmezlerdi. Ben de gururlu bir insanım. “Ben de gelmek istiyorum!” demedim hiç. Bir gün öğrendim. hoca beni çağırıyor, kalktım gittim. Zaten Ahlat’a yakınlığını biliyorum, Adilcevaz’ın. 25 km. var aralarında mesafe. Adilcevaz’da okulda kalıyorlar. Onların misafiri oldum. Ertesi gün söyledim “Ben Ahlat’a gidecem.” Ciple, o günlerde cip vardı, nerden temin etmişlerse, Ahlat’a gönderdiler beni. Ahlat’a bir öğle vakti vardık geç çıktığımız için. Orda bir lokanta vardı. Rahmetli Abdürrahim Şerif hocanın anlattığı Ahlat değildi tabi. Basit, küçük bir kasaba. Ama, bakkalı bulunmayan, kasabı bulunmayan, fırını olmayan bir köy değildi Ahlat. Ordaki bir lokantada yemek yedik. Lokantacı Ali Bey, Allah rahmet eylesin, bizde âdettir sorarlar: niye geldin, ne istiyorsun, tanımak isterler. Geldi sordu. Konuştuk. Ben dedim Ahlat’ı, Abdürrahim Şerif hocanın adını biliyorlar. Benim hocam olur o. Ahlat’ı anlattım. Yanımda bir kişi daha vardı Adilcevaz’dan bizimle gelen. Yemekten sonra akşama kadar, altımızda bir cip var, bütün Ahlat’ı dolaştırdılar. İçinde bulunduğum ruh halini hiçbir şekilde ifade edemem. Bir Meydanlık mezarlığı var, önce oraya, aşçının dükkkanı da oraya çok yakındı, kenarında. O muazzam mezartaşları... İnsana tesir eden sade büyüklük değildir, ölçü değildir. Devâsâ olur da başka bir duygu vermeyebilir insana. Bu öyle değil. O ince ince işlenmiş taşlar. Derhal kafama takıldı, bunları yapan insanlar niye bunları yaptılar, bunları yapmak için bir sebep lazım. Neydi onları buna sevkeden, bunları yaptırın? Döndük Adilcevaz’a. Ben daha bir iki defa gidip geldim Ahlat’a. Sonra Ankara’ya döndük. Ve müzelere müracaat ettik, Ahlat’ta kazı yapmak için. Dediğim gibi, ömrümde kazı görmedim. Hiçbir hoca da beni kazısına götürmedi. Araları pek de iyi değildi, bahsetmiştim rahmetli Remzi Oğuz Bey’le Akurgal’ın. Remzi bey Etnoğrafya Müzesi’nde müdüdü, Ekrem Akurgal üniversitede profesör. “Ekrem!” demiş, “Böylesi bir daha zor gelir karşına. Bu çocuğu asistan al!” Ben talebesiydim, beni tanıyor hoca. Fakat Hoca almadı. Neyse sonra onu bana söyledi. “Ben annemle konuşurken bile kelime seçmem. Ben seninle konuşurken, ağzımdan çıkacak her kelimeyi düşünerek çıkarıyorum. Ne mecburiyetim var” dedi “benim bu sıkıntıya girmeye.”

Ahlat’ta kazıya başladık. Zaten refikam da, zevcem de İlahiyat’tan mezun, İslam Sanatları okumuş. Ben Arkeoloji’den mezun olmadan evvel, İlahiyat Fakültesi’nde Sanat Tarihi asistanlığına girdim, orada ders veriyordum. Branşım, rütbem ne olursa olsun ben İslam Sanatı’ndayım. Onu da benden kimse çekip alamaz. Hanımla beraber başladık.

O şanslıymış. Çünkü İlahiyat Fakültesi’nde okudu. Ama onu yeterli görmedi. İlahiyat Fakültesi’ni bitirdikten sonra çalışırken bir taraftan da Sanat Tarihi’ni bitirdi. Ama ben, Yunan-Roma Arkeolojisi okuyarak çıktım. O dönemde okutulan buydu. Kızımız Nakış, şimdi Ahlat kazılarının benden sonraki hâfiri, o devam ediyor. İlk defa Ahlat’a annesinin karnında geldi. Ertesi yıl geldiğimizde ufak bir bebek. Mezarlıkta çalışıyoruz daha çok. Tabi bu bütün bir etrafı keşfetmeme mani değil. Mütemediyen nereden nereye 11 km. uzunluk, 5 km. derinlikte bir

şehir Ahlat. Bugünkü kazı sahası o kadar büyük. Mezarlıkta iki tane yarı kuru ağaç var, onun gölgesinde bir salıncak kurduk. Annesi de mezartaşlarını inceleyen ona bakar, arasına yanına gider. Ben mezarlığın kenarındaki Çifte Hammam, orada kazıya başlamıştım. Ben de bir taraftan çalışıyorum, bir taraftan gözüm kızımda. Çünkü yılanı, çiyani her şeyi oluyor oralarda. Çocuğumuzu bırakacak kimse yok. Kazıdan da vazgeçemeyeceğiz. Öyle. Nihayet doğdu, büyüdü biraz. Ahlat'a giderken "Baba, baba kümbet!" diyor, "Baba kümbet!" Hasan Paşa Kümbeti'ni giderken gelirken görür. Kısmet. Kızım, bugünkü Ahlat kazılarının hâfiridir. Memnunum, mesrurum bunun için.

Ben sanat tarihine, Türk Sanat Tarihi'ne hiçbir şey vermediysem iki şey verdim. Bildiğiniz gibi Sanat Tarihi mezunu olmayan bir hocayım üstelik. "Beylikler Devri" tabiri benden evvel yoktur Sanat Tarihi'nde. Selçuklu ve Osmanlı... Tutmaz. Arada bir devir var, görüyorum, farklı eserler. İşte o Beylikler Devriydi. Tezimde de onu kullandım. Daha daha daha sonraları bir devir daha var burada. Selçuklu Devri, Beylikler devri ama, Beylikler devri arasında, Beylikler devrine başlarken, gelmeden bir devir daha var. Moğollar Anadolu'ya girdikleri zaman doğudan büyük kitleleri, başta Türk kitleleri olmak üzere önlerine katıp sürdüler Anadolu'ya, Türk sanatı Anadolu'da kökünden, bu işler geçtikten sonra, yeniden aşılandı. İşte bu devir de "İlhanlı Devri"dir. İlhanlı hakimiyeti.

Çok nankör şartlar içinde çalıştım. Yunan-Roma kazılarına büyük paralar verilirdi, Bizans kazılarına. Bize verdikleri parayla üç haftadan fazla çalışamazdık. Aşağı yukarı kazılar, iki ay, iki buçuk ay sürerdi. Söylemesi ayıptır, biz hanımla birer maaşımızı da Ahlat'a bırakıyorduk. Yoktu başka. O kadar veriyordu, Devlet bana o kadar veriyordu, Türk Sanatı için çalıştığım için. İşte bugün de aynı şekilde. Türk için çalışan nankörlük görüyor.

(Yavuz) Hocam ben kaçırırım herhalde, iki tane eser bıraktım dediniz: Biri Beylikler Devri, ikincisi ...

Hayır Türk Sanat Tarihi'ne iki şey kattım! Biri "Beylikler Devri", öbürü de "İlhanlı Devri" tabirlerini getirdim. Çünkü İlhanlı Devri Moğollar Anadolu'ya geldi Selçuklu Devri'nde, hakimiyetleri altına aldılar, ama Anadolu'ya gelirken doğudan itibaren Doğu Asya'dan büyük Türk kitlelerini de önlerine katarak, sürerek geldiler. Bunların içinde bir kısmı Hindistan'a girdi, Hindistan'dan çıktı, tekrar Moğollar'ın önünde Anadolu'ya geldi. Anadolu Selçuklu sanatının sonunda Budist izleri var. Bunlar ilk anda bizi de şaşırttı. Ne işi var burada Budizm'in diye.

Türk Sanatı çok büyüktür. Gerçekten çok büyüktür. Dünyanın, milliyetçilik tesiriyle söylemiyorum, dünyanın en büyük mimarı Sinan'dır ve Türk'tür Sinan! Yaptığı eserlerin de benzeri, eşi, emsali yoktur! Mimarının de kendine mahsus birtakım prensipleri var. Her eserinde noksansız olarak bu prensipleri tam olarak görürsünüz, Sinan'ın eserlerinde. Neyin intikamını alıyorlar, biz kimseyi de öldürmedik, hakkaten öldürmedik. Rahmetli Ziya Gökalp "Ermeni katliamı yoktur!" diyor, "Türk-Ermeni mukâtelası vardır." Ermeniler, Ruslar çekildikten sonra silahlarını da bıraktılar Ermeniler'e, onlar onları da alıp Türkler'i kestiler, köy-

lerde, kasabalarda, her yerde. Biz bir şey yapmamıştık Ermeni'ye. Biz son an mukabele ettik. O da nur içinde yatsın Karabekir Paşa. Onları tepeledi de orda, Ermenileri, ondan sonra Türk köylüsü, Türk halkı katliamdan kurtuldu. Ermeniler boyuna öldürüyorlardı, hâlâ aynı öyle. Şimdi Ermeniler gücenmesin diye ilmi olarak bir takım gerçekleri ortaya koyanı görevinden alıyorlar, olmaz böyle şey! Tahammül etmek, dayanmak, katlanmak hakkaten mümkün değil buna!

Hocam arzu ederseniz dikkat çekmek istediğiniz, hangi konular üzerinde durmak isterseniz, bunlar benim size soracaklarımdı, özellikle yazı. (Bu arada elimdeki soracağım sorularla ilgili listeyi hocaya verdim.)

Aileniz ve memleketiniz?

Benim milliyetçilik anlayışım İslam'la çatışmaz. Çünkü söyleyeceğim şeyi öyle anlayabiliriniz diye söylüyorum. Dünyada en büyük iftiharım Türk yaratılmış olmamdır.

Çocukluğunuz, ilk, orta ve lise tahsiliniz?

Memur çocuğuyuz dolaştık Anadolu'da. Birçok yeri de gördüm, tanıdım böylece. Hoş, bu mesleğe intisab ettikten sonra gitmediğim yer çok az kalmıştır benim. Köy kasaba bütün Anadolu'yu dolaştım.

Bu devre ait bizimle paylaşmak istediğiniz sizce en önemli hadise/hatıranız?

Bilmiyorum ki. Abdürrahim Şerif Hoca. Remzi Oğuz Bey.

Üniversiteye girişiniz?

Talebe olarak.

Efendim. İçinde tamamen. Ben lisede bitirme ve olgunluk zamanında babam "Doktor ol!" diye tutturmuş. Doktorluğu sevmiyorum, istemiyorum. Mimar olmak istiyorum. Bi arkadaşım daha vardı lisede, ikimiz de mimar olmak istiyorduk. Mezun olduğum sene liseden, adeta evden kaçarak, parasız pulsuz adeta, İstanbul'un yolunu tuttuk, trenle. Güzel Sanatlar Akademisi'nde yapılan mimarlık, öğrencisi alacaklar sınavla, girdik. Bir komisyon. Çok öğrenci boş verdi çıktı. Çıkmadık işte bir parça genel bilgilerden, umumi bilgiden bir şeyler yazmaya çalıştık. Sual şu. Fakat hatırı olanlar o imtihanı kazandı. "Bazı mütefekkirlerce bir mucize sayılan eski Yunan dehasının mimari ve heykeldeki tecellisini başlıca vasıflarıyla çerçeveleyiniz ve bilmem neyin tenkidini yapınız." Lise mezunu bu suale cevap veremez. Ben Arkeoloji'den mezun olduktan sonra da bu suale cevabı zor verirdim. "Bazı mütefekkirlerce bir mucize sayılan eski Yunan dehası". Neyse! Dışarı çıkacam, vazgeçtim. Bir hoca olduğunu anladık sonradan, öğrendik, sınavda dolaşılıyor masa masa, bazı öğrencilere bakıyor durumuna, bir şeyler söylüyor. Hiç ummadığınız bir isim. Necip Fazıl Kısakürek. Bu سوالin cevabını o verdiriyordu. Necip Fazıl, bu adam Müslüman. Ama o arkeoloji bilgisi çok farklıydı o Necip'te. Bu resmen haksızlık, anlatıyor, kopye veriyor. Hatta bazıları "Efendim bir şey söyleyecekseniz hepimize söyleyin!" dediler ve bırakıp çıkanlar oldu. Çünkü o سوالin cevabını vermesi mümkün değil bir lise mezununun.

Neden ve niçin Türk Sanatı Tarihi? (Erzurum Hatuniye Medresesi)

Erzurum Hatuniye'nin ve rahmetli Şerif Bey'in anlattıkları, yönlendirmesi, tesiri. Türk Sanatı okutulmuyordu hiçbir yerde, yok. Remzi Oğuz Bey, o da beni evladı gibi yetiştirdi. Hatta benim için "Oluş'tan daha kıymetlisin" dedi. Ben yani bunu bir iltifat, bir insanın kendi evladından daha kıymetlisi olmaz. "Şimdi" dedi "sen yolunu bulmuşsun artık" dedi, "inşallah Oluş da bulur, o da senin gibi yolunu bulur." dedi. İşte Türk Sanatı'nda önümde karşımda Erzurum'daki eserler dolayısıyla bir aşk var, müthiş bir sevgi var. İzah edemem o sevgiyi.

Nasıl bir talebeydiniz?

Ders çalışmayan, umumi olarak okuyan. Hani ben hoca şunları sorar, şunları anlatırdı değil, Türk Sanatı'nı umumi, elime ne geçerse okuyordum, kimi bulsam onunla konuşuyordum. Böyle bir talebeydim.

Bir üniversite talebesi olarak ilgilendiğiniz meseleler nelerdi?

Tabi kabul etmek lazım ki bir memur çocuğu, başka bir şehirde, ailesinin bulunduğu şehir dışında başka bir şehirde üniversite tahsili yapıyorsa hele o günlerin şartları içinde yarı aç yarı tok yaşıyor demektir. Burs için müracaat ettim. O vakit bazı şeylerde imtihan yapıyorlardı. Ama, mezuniyet ve olgunluk sahaları pekiyi olanlar imtihansız istediği yere giriyordu. Mesela Tıbbı girmek zordu, imtihanla. Hakkaten zordu. Ben Tıbbı seçseydim imtihansız giriyorduk. Rektör imzalıyordu o vakit şeylerimizi, bakıyor şöyle üstünde pekiyi görünce "Tebrik ederim oğlum!" dedi "Tebrik ederim evladım!" Böyle bir talebeydim. Ders çalışmazdım. Umumi olarak okurdum, çalışırdım. Nasıl bir talebeydiniz? İşte öyle bir talebeydim.

Etkilendiğiniz değerler ve şahıslar?

Siz bunları nerden aldınız, Remzi Oğuz Arık'ı?

Hocam, Nusret Çam beyin Armağan'da yazdıklarından.

Haa, doğru.

Meslek hayatınız nasıl başladı?(Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde asistanlık)

Ankara Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi? İlahiyat Fakültelerinde Türk İslam Sanatları Tarihi derslerinin dünü bugünü?

Buna ne diyeyim bilmiyorum yani. Bugün daha bilinçli, daha şuurlu herhalde okutuluyor bu Türk İslam Sanatları Tarihi.

İlahiyat Fakültesi'nin kurucu hocalarından biridir Remzi Oğuz Bey, Ankara'da. Türk ve İslam Sanatları Tarihi, Remzi Bey'in ağırlık verdiği derslerden biriydi. Doğru da, haklı da! Dînî şeyleri üniversitede hiç okutmayıp da serbest bıraksanız, dışarıda verecek başka hocalar var. Gidersiniz, konuşursunuz, anlatırlar ve öğretirler. Ama Türk ve İslam Sanatları'nı verecek kimse yoktu. O orda öğretilenecekti. Ve, bir dinin dünya görüşü, bir dinin dünya görüşü sanatında belirir, sanatında ortaya çıkar. Bir sanat eserini inceleyip yorumlarsak, onu yapanın bütün ruh halini, dînî inançları da dahil hepsini söylemek mümkündür. Eserini

inceleyerek. İşte orda dînî şey, Türk İslam Sanatı, İlahiyat Fakültesi öğrencisine öyle verilirse o hoca da başka türlü okuyor, sanatı kavramış oluyor. Eser verdiği zaman da o ölçüde eser veriyor. Dünü bugün. Ben bugün daha iyi diyordum ama hoca hanım hayır daha iyi değil diyor.

Evet İlahiyat Fakültesi derslerini hayli kıstılar. Halbuki bu, İslamî derslerin, bilgilerin aleyhine değildi, hakikaten aleyhine değildi, İslam Sanatı dersleri.

Çalışma usulünüz?

Ben bir şey söyleyim. Ne görsem öğrenmeye çalışırdım, okurdum, sorardım.

(Beyhan Hoca) Çok kitap karıştırır.

İlkeleriniz?

İlkelerim de benim: başında bu millete bağlılık gelir. Bu milletin çocuğuyum. Anam, babam sülalemi bu millet yetiştirdi, beni de o yetiştiriyor. Ona borcumdur, ilk ilkem budur benim. Ne hocası olacaksam olayım, bu millet için. İster Mezhepler Tarihi hocası olayım yahut İslamî eserler dersinin hocası olayım, ister Sanat Tarihi hocası olayım. Hepsinde bu millet için yapılacak bir şey vardır.

Kütüphaneniz?

Hanımın kütüphanesi de zengindir. Rahmetli babasından ona kalan. Ben, kitaba ayrı bir düşkünlüğüm vardır. 15 bin desem kitaplarımız için? İkimizin, benim senin yok, evli olunca bir evde bir ailede, 15 bin kadar kitabımız vardır. Ben talebeyken daha, yemek yemezdim ama kitap alırdım.

Türkçe?

Benim kendi dilim ana dilim olduğu için, Türkçe dünyada en çok ehemmiyet verdiğim şeylerin başında gelir. Hâlâ birisi Türkçe hatası yaptı mı, kim olursa olsun onu düzeltirim. Öyle değil, böyle diye. Çünkü bir topluluk, dilini muhafaza ettiği müddetçe vardır ve sağlamdır. Eritilemez de, yok edilemez de. Ama dilini kaybederse gider. Türkiye’de bu çok denendi ve Türkiye çok şey kaybetti.

Konya ve ehemmiyeti?

Benim soyumun memleketi Yozgat’tır. Türkmen’dir oranın halkı da, Türkmen’dir. Yozgat’ın Karamağara köyündenim, merkeze bağlı köylerden biriydi. Sonra da ilçe oldu. İşte Cumhuriyet döneminin eğitim politikası. O çok çok büyük belediye reisi “Karamağara” adını beğenmiyor. Tarihe geçmiş, kaynaklarda var bu kelime, bu isim! Saraykent, ve bu isimle de ilçe yapıldı. Ben kendi memleketime küstüm. Bir defa hanımla beraber gittik, bir defa da ben başka bir arkadaşla Prof. Faruk Sümer’le, istiyordum bazı yerleri göstermek, onun için onunla gitmiştim. Bir sokağa, bilmem şuraya buraya ismimizi vereceklermiş, ona da karşı çıktım, istemiyorum. Ama yeter ki benim köyümün adını, ilçe olmuş sonra, Karamağara.

Konya ve ehemmiyeti?

Benim zaten memleketime ait de bir tek makalemde Karamağara Kervan-

saray'ından bahsederim, o kadar. Öyle mi? Fazla hatırlamıyorum, onu da sen hatırla bakalım. Az yazmışımdır zaten, araştırmak benim şeyim. Daha çok, en çok çalışmam Konya üzerinedir. Onüç onbeşi bulur makalem Konya'yla alakalı. Kimsenin yazmadığı şeyler üstelik. Sonra "İplikçi Camii". Niye kimse Konya'da Konyalılar da dahil, çıkıp İplikçi Camii'ni yazmadı? Biraz zor geliyor tabi. "Mevlananın Türbesi". Konyalılar bana küstü. Mevlana mummyalı! İster kızın, ister küsün ama Mevlana mummyalı! Ben görmedim, bana göstermediler, açmadılar, Mehmet Önder'den biliyorum, o girdi, mummyalık kısmına. Zaten ceset mummyalı olmasa bir mummyalık katı olmaz, toprağa verilir. Öyle mi, toprağa gömülür.

Evet ulucami. Selçuklu Devleti, benim devletimin, buradaki devletimin Selçuklular, Beylikler arkasından Osmanlı aynı devletin devamı, değişik isimlerle. Benim buradaki devletimin kurucusudur Selçuklular. Konya, bu devletin payitahtıdır, merkezidir. Ben onun için bütün makalelerimin en çoğunu Konya'ya verdim. Yazılmış olanlar var, başka, çok. Ama, kimsenin yazmadıklarını aldım. Hani Konya Ulucamii? O yok. Hani Mevlana'nın Türbesi. İplikçi Camii son günlere kadar, hanım için çıkarılacak bir armağan kitabına yazdım öyle mi. İplikçi Camii. Onu da kimse yazamadı, yazmadı. Ben Konya'yı onun için çalıştım. Bir devletin payitahtıdır.

Gazi Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi Mimarlık Bölümü. Niğde Üniversitesinin dekanı geldi bana, beni davet etti. Bize gelmenizi istiyoruz. Türk Sanatı dersleri vermeye, Sanat Tarihi ver diye. Beni evvel çok yadırgayanlar İlahiyat Fakültesi'nden, arkeolojiden mezun İlahiyat Fakültesi hocası, Gazi Mimarlık Fakültesi. Ondan sonra "Hocam" dediler, "siz bizdensiniz." Yani mimar kabul ediyorlar beni. Hayır, ben mimar değilim. Ama mimariyi biliyorum, mimarinin ne olduğunu.

Konya İplikçi Camii Restitüsyonu.

Bir de sanat tarihinde en zor şeylerden biri, kısmen veya tamamen ortadan kalkmış bir eserin aslı halini tesbit edip çizmek. Bunun adı restitüsyondur. Ben birçok Türk eserinin restitüsyonunu yaptım. Eserin bugün parçası kalmış, kaynaklarda şöyle şöyle anlatılmış, bütün bunlardan faydalanarak eserin aslı hali budur diye ben onun aslı halini tesbit etmişimdir ve yayınlamışım. Bu da benden başkasının yapmadığı bir şeydir.

(Beyhan hanım) Sivas'tan bahsetsene!

Efendim? Sivas'ın en mühim en güzel eserlerinden biri, ordaki Çifte Minareli'dir. Medrese ve Çifte Minare. Harabedir Çifte Minare. Moğollar zamanında yapılmıştır. İlhanlı devri.

(Beyhan hanım) Yani ilk defa orada görülüyor Türk Sanatında.

Selçuklu kervansaraylarında, yapılarında tandır, büyük yapılarda birbirine bağlı odalar tandırlı odalar. Bütün binalarda. Bunu hiçbir mimar bilmez. Tam restitüsyonunu yaptım. Bu yapı, ayaktayken, yapıldığı zaman böyleydi diye. Hiç kimse de itiraz etmiyor. Ben atıyorum ki, tesbit ediyordum onun nasıl olduğu-

nu, ondan sonra yazıyordum.

Evet bu kadar.

Hocam birkaç soru daha var eğer arzu ederseniz.

Sorun bakalım.

Selçuklu ve Beylikler Türkiyesi'nin Türk sanatındaki mevkii, ehemmiyeti nedir? Günümüzle de mukayese ettiğimizde o günlerin, Selçuklu ve Beylikler Türkiyesi'nin sanata bakışı, sanat anlayışı?

O kadar uzunki. Halk Türk. Bi parçacık şunu söyleyeyim. Sanata tesir eden faktörler nelerdir? Bu faktörlerin değişmediğini söyleyeceğim. Gerek malzeme olarak taştır, boldur. Hafif pişmiş tuğla. Yağışlıdır, tabii şartlar olarak. Kuraktır. Bütün bunlar sanata tesir eden faktörlerdir. Komşu kültür çevreleriyle alışveriş. Savaş, ticarî münasebetlerle komşu kültür çevrelerle, adamlar gider, ordan adamlar gelir için. Siz onların ne iş yaptıklarını görüyorsunuz, onlar sizin ne yaptığınızı görüyor. Bundan yeni şeyler çıkmıştır ortaya. Şimdi, Selçuklu devrinde geldiler Türkler, yerleştiler. Tabii şartlara uydular. Savaşlar, komşu Bizans tekfuru, beylikleri var, savaş oluyor. Toprağını genişletti Türkler daima, aldı aldı aldı. Ordaki Bizans kültürünün mahsullerini Türkler gördüler. Ondan sonra bu devirde ne tabii şartlar değişti ne bu halk değişti. Halk şöyle değişti: Bir Moğol istilasıyla Doğu Türkistan'dan itibaren büyük, yeni Türk kitleleri geldi. Orda değişik şartlar içinde gelişen Türk sanatı değişmiş şekliyle buraya geldi. Bunun tesirleri. İşte bunlar. Anlatmaya çalıştıklarım. Evet?

Hocam, yine Selçuklular ve Beylikler devrini de dikkate alarak baktığımızda yazının, hüsni hattın özellikle Türk sanatındaki mevkii, ehemmiyeti nedir? Ben hüsni hat çalışıyorum. Tezim bu konuda idi.

Çok güzel. Türkler hakkaten yazıyı, hattı kendine mahsus nisbetleri, ölçüleri olan bir sanat haline getirmişlerdir. Onun için Türkler'de hat, sanattır; hat sanatı diye kullanılır, geçer.

Evet. Selçuklular'da, Beylikler'de bir sanat haline gelmiştir hat. Devrine göre, bazen sanatkâra göre değişik ölçüleri, nisbetleri olan hakkaten bir sanattır. Değişik nisbetleri olan bir sanattır. Her devirde hat sanatı aynı ölçülerde, aynı nisbetlerde değildir. Devir devir sanatkâra göre değişir, biraz çevreden gelen tesirlere göre değişir, ama bir sanattır hat sanatı. Ben tabii hat sanatından anlamam, anlamam demeyim de, yoktur hat bende. Mesela mimariyi öğrenmişimdir, mimari proje çizebiliyorum, bana artık kimse mimar değilsin diyemiyor, siz bizdensiniz diyorlar. Hayır diyorum ben mimar değilim. Ama, bir hat sanatı için ben bunu tam anlıyorum ve bu sanatta eser meydana getirdim diyemiyorum.

Türk İslam Estetiği hakkında ne dersiniz hocam? Genel manada estetik bilimi, disiplini, bizde batıdaki kadar çok çalışılmış değil. Yani son zamanlarda bir takım yayınlar yeni yeni çıkıyor.

Nedir batıda çok çalışılan? Onu anlamadım. Bizimki batıdaki kadar değil

dediniz.

Yani estetik ilmi batıda çalışılıyor, çalışılmış. Bizde var fakat böyle bilimsel bir tez tarzında çalışmalar yeni diyorum. Estetik, İslam Estetiği, Türk İslam Estetiği şeklinde bu manada yapılan çalışmalar, araştırmalar..

Yoo, çok az belki, hatta yok denecek kadar az ama, yapılmasına mani bir şey de yok. Bir gönüllüye bakar o, bir gönüllüye bakar. Ben ona yol göstere-mem. Şunu yap bunu yap, şöyle yap böyle yap diyemem. Çünkü kendim o sa-hada yetişmiş değilim. Hani mimari olsa benim için çok kolay. Ama o yok.

Hocam yine şu an doktora tez danışmanı olsanız, hangi konuları çalıştır-mak isterdiniz öğrencilerinize?

Vallahi ben epey tez yaptırdım. Benim kadar tez yaptıran da azdır. Ve hepsi çok başarılıdır. Daha çok mimari ağırlıklıdır benim verdiğim tezler. Mimari de ana sanattır çünkü. Sanatın bir takım diğer kolları tâlî sayılabilecek konular, mimariye bağlıdır. Hat da böyledir, mimariye bağlıdır. Çini de öyledir.

Genel olarak hocam, hatla bağlı değil de genel olarak siz şu an ne çalış-tırmak isterdiniz. Şu konuda çalışılabilir. Şu mesele, şu saha bâkir diyebilece-ğiniz.

Düşünüyorum ama. Ahşap işçiliğinde çalıştım. Doktora tezimdi ahşap. Mimaride çalıştım. Asıl benim bütün ağırlığım mimaridedir. Mimarlar mücerret olarak mimarlığı bilirler. Ama Türk mimarlığını Türk Sanatı okumadan bilmezler. Belki Modern Türk mimarisi belki, bunu çalıştırabilirdim. Yeni eserler verecek. Ama, orijinal olsun diye acayıplıklara başvurulmaz, o ayrı. Yalnız, geçmiş millî, mimaride olsun hatda olsun hepsinde, geçmişte yapılanları iyi bilirsek yeni şey-ler bulur çıkarırız. Geçmişte yapılanları bilmezsek bi şey veremeyiz.

(Hamdi) Yeni Mimar Sinanlar çıkacaktır inşallah hocam bu memleketin içe-risinden, evlatlarından.

Çıkar tabi, çıkar tabi.

(Hamdi) Biraz da tarihten kopmamız herhalde onun sonucu mu? Mesela bir cami inşa ediliyor, sanki beton yığını halinde.

Evet. Sinan'ın kullandığı payanda sistemi, öyle nevi şahsına munhasırdır ki, payanda olduğunu fark etmezsiniz, destek olduğunu fark etmezsiniz. İnsanın akli duruyor Sinan'ın eserlerini incelerken. O kadar yeni şeyler çıkabiliyor ki ordan. Ama artık seksen beş yaşına gelmiş, un elemiş, eleği bırakmış bir insana şunu şunu yaptır diyemem. Bitti, bitti! Evet, yeni ve modern Türk mimarisi. İslam sanatı okuyanlarda, Sanat tarihindekiler yalnız sanat tarihi okuyorlar, Türk sanatını okuyor. İslam sanatı okuyanlar bir de

diğer İslam topluluklarının sanatlarını okuyorlar, görüyorlar, biliyorlar. Bunların karmasından hakkaten çok şey çıkar. Yeni, mucize gibi eserler çıkar. Ama dediğim gibi artık ben bunu söyleyebilecek durumda değilim.

Allah uzun ömürler versin hocam.

Sağolun, sağlıklı. Zaten böyle bir şeye niyet eden olur da araştırmaya başlarsa bulur yakalar, mutlaka yakalar. Evet başka bir şey var mı?

Hocam şiirle aranız nasıl? Okur musunuz, dinler misiniz?

Her genç gibi ben de yazdım. Keşke olsaydı da okusaydım size. Ama yok, hatırım da değil. Çoğu kayboldu, durmadım üzerinde. Ama, şiirlerim basit. Basit dememek lazım, o da yanlış olur. İnsan, duygularının hepsi mühimdir. Cins aşkı üzerine olan şeyler değildi benim yazdıklarım. Allah sevgisi, Allaha bağlılık, ilâhî güç üzerineydi benim şiirler. Yalnız hiçbirini hatırlamıyorum ki söyleyeyim. Beyhan da hatırlamaz. Kızımda vardır bazı parçalar.

Lale kelimesini oluşturan harfler ile Lafzatullah'ı oluşturan harfler aynı, birebir. Sadece sıralama farklı hocam.

Haa, tamam. Ben bunu da bilmezken lale kelimesinde Allah kelimesini okudum. İşte bu, sanata bağlanmaya sevmeye bağlı. Bu yolda daha çok şey çıkarılabilir. Alev de hayret etmişti, lale kelimesine. Üstelik Konya'dasınız sizler. Devletimizin payitahtı. Merkezi orası. Ne kasırgalar esti esti, Konya'yı yok edemedi. Onun için Konya'dakilere ayrı görev düşüyor. Daha çok çalışmaları lazım. Evet bu kadar benim söyleyeceklerim. Fazla bir şey söyleyemedim size. Girmedik çiniye, kumaşa. Kızım çini çalıştı, çalışıyor şimdi. Benim yapacağım, hanım için de öyle, bizden sonra da bu işi devam ettirecek bazılarını bırakmak lazım. Bunlar ya talebemiz olur, ya çocuğumuz olur.

(Hamdi) Ahmet bey de Ahlat'a gidecek hocam. Nakış hanım kazıya davet etti.

Öyle mi, haaa. Bu sene gidemezsiniz, gidemezsiniz. Şunun için. Benim de memuriyetim sırasında bizden devlet çok para keserdi. Ev için yardım edecekseniz maaştan kesilir. O şeyle beraber başka şey için maaştan kesilir. Mecburi tasarruftur. Maaş yetmiyor ki zaten sen ondan tasarruf yaptırarsın. Ondan sonra sayım suyum yok dedi hükümet. Veremedi. Milyarlar, trilyonları buldu onun toplanması. Şimdiki hükümet ben bunları ödeyeceğim diyor. Nereden bulacak bu parayı? Yanlış bir yola giriyorlar. Başaramazlar. Kazıların parasını kesip fakire ev yardımı için kestikleri paralar ödeniyor. Kimsenin elinde ne makbuz var, ne bir şey var. Ben nerden gidip de para alacam, o da ayrı. Çünkü onu da ödemi-iyorlar. Yahut da bütçede açık var, bilmiyorum, kısmak lazım bir şeyi, bunu kazılardan kesecekler. Onun için yapıyor olabilirler.

(Yavuz) Hocam, Ahmet bey sanat tarihi hocamızı ziyaret edeceğimiz deyince bugün buraya geldik, sizin Türk milletine karşı olan muhabbetiniz, mesleğinizi sevmeniz hakkaten sevindirdi bizi.

Aman efendim, bundan daha tabi ne olabilir: insan elbette milletini seve-

cektir. Sevmezse burada bir terslik, bir yanlışlık vardır. Her şeyimizin varlığı ona bağlıdır, ona borçluyuz.

(Bu sırada Beyhan hoca daha rahat oturabilmek için yardım istedi ve) Bittirdiniz mi, daha devam ediyor mu?

Bitti herhalde. Ben birçok sorularına cevap veremedim.

Estağfirullah hocam bir takım sorularımızın cevapları konuşmalarınız arasında vardı, geçmişti.

(Beyhan Hanım bana hitaben) Bu sene gidecek misiniz oraya?

Devlet vermiyor ki parayı. Bu da garip bir kaderdir: Bizim zamanımızda Yunan, Roma, Bizans, Hitit kazılarında çok bol para verilirdi. En az çalışan iki ay çalışırdı. Ben üç haftayı zor doldururdum. Bize daha az para verirlerdi.

Bakın şimdi. Hangi devre, hangi kültüre ait olursa olsun, hepsinin de marmur olmasını isterim. Şimdi deprem kaydı için, en ufak titreşimi bile kaydeden, mesela dün televizyonda vardı, Ayasofya'nın her yerine konmuş bu. Ufak bir titreşimi bile kaydediyor. Ama Türk eserlerinde yok. Bize gelince devletin parası yoktur. Onun için Ayasofya'dan başlanır ve orda kalır. Süleymaniye'ye koyamazlar. Selimiye'ye hiç koyamazlar.

Halkımızın tabii kabahati çok büyük.

Hadi kazılara bu sene para vermesinler hiç. Kazı yapılacak mecbur, çünkü bilmediğimiz şeyler kazılarla çıkıyor ortaya, öyle öğreniliyor. Ona göre de yayın yapılacaktır. Ama bunun için değil de sen tutup da Ayasofya'ya öncelik verirsen, ona da konsun tamam da, bir tek Türk camiinde yok bu şeyler, titreşimi tesbit eden âletler, depremden korumak için. Ne diyeyim bilmiyorum, bizim kadar ....? bir başka topluluk daha var mıdır?

(Hamdi) Alaaddin Camii Konya'da hocam, yıllarca altından sular aktı, işte yeni yeni, yıllarca uğraşıldı, eser neredeyse elden gidecekti.

Düşününüz ki Konya Ulu Camii yazılmamıştır. Yani ben yazdım. Ben yazmasam Konya Ulu Camii bilinmeyecekti. Bunların tanıtılmasına, hakkında yayın yapılmasına değil Ayasofya'ya şey konuyor. Bir tek Nakış'ın kazısına galiba çok büyük bi para konmuş, onu da veremiyorlar.

Hocam çok teşekkür ederiz.

Estağfirullah.